

Retooriliselt retoorikast

Tiina Paet

Viimasel ajal ei möödu päevagi, mil ajalehtede esikülgedel ei kohtaks sõna *retoorika*. Üha kindlamalt püütakse selle sõna alla koondada kogu (eeskätt poliitiline) eneseväljendus.

Retoorika ehk kõnekunstiõpetus tekkis juba vähemalt 2500 aastat tagasi Vana-Kreekas ja oli Vana-Roomas ning keskajal üks seitsmest nn vabade inimeste kunstist (*septem artes liberales*), kuuludes vabale mehele tarvilike teadmiste ja oskuste hulka koos grammatika, dialektika, aritmeetika, geomeetria, muusika ja astronoomiaga.

Algul on see sõna tähendanud niisiis kõnekunsti ehk oskust avalikult kõneleda, omandades hiljem lisaks ilukõne tähenduse ja hakates tähendama ka ilusaid, ent sisutuid sõnu. Nii on kirjas ka ÕS 2018-s, võõrsõnade leksikonis ning ametniku soovitussonastikus. Esimene ÕS, mis ilmus 1918. aastal, annab selle sõna tähenduseks 'kõnetaie' (*taie* tähendab kunsti). Sõnaveebi portaali märgib *retoorika* tähenduseks ka 'millestki kõnelemise viis'.

Nüüdseks on seda sõna hakatud kasutama tõesti kõnelemise viisi, aga ka suhtumise, hoiakute, vaatenurga või seisukoha, selgitustöö, demagoogia ja propaganda tähenduses. Näete, kui paljude sõnade asemele on tulnud üks ja ainus – *retoorika*! Põhjus, miks *retoorika* asemel on soovitatav kasutada teisi sõnu, on, et selle iidse sõna tähendus kipub laiali valguma ja ähmastuma. Mis oleks, kui unustaksime nüüd mõneks ajaks *retoorika* ja nimetaksime asju nende õigete nimedega? Kui tegemist on suhtumist väljendavate seisukohavõttudega, siis nii võikski öelda.

Näiteks kui lubatakse kellegi *retoorika* (*mitte*)*muutumist* või *mahenemist*, siis millest jutt tegelikult käib, kas toonist, suhtumisest, seisukohtadest või väljaütlemistest?

Kui *retoorika on olnud, et võõrtöölisi me ei vaja*, oleks selgem öelda, et seisukoht või hoiak on olnud selline, et võõrtöölisi me ei vaja.

*Ametlik retoorika räägib Eestist kui uuenduslikust ettevõtlikus-
sõbralikust riigist. Kas mõeldakse kuvandit või suhtumist?*

Pealkiri „Eesti rahvastikupoliitika retoorika, võrdlus Euroopa-
paga“ on sootuks arusaamatu, alles artiklis öeldakse, et „võrreldakse
Eesti ja veel 30 Euroopa riigi rahvastikupoliitika hoiakuid“.

Selles, et sõnade tähendus ajaga muutub, ei ole iseenesest midagi
imelikku ega taunitavat. Kui aga üks võõrsõna võtab üle mitme
selge ja arusaadava sõna tähenduse, ähmastades sellega öeldu mõtet,
muutudes parasiit- ja moesõnaks ja pannes unustama algse tähen-
duse, tuleks enne sõna kasutamist pisut järele mõelda.

Postimees 11. V 2019